

MINNA SILVER

TUTANKHAMONIN SALAISUUDET

ARKEOLOGINEN MATKA MUINAISEEN EGYPTIIN

Gaudeamus

VERTAISARVIOITU
KOLLEGIALT GRANSKAD
PEER-REVIEWED
www.tsv.fi/tunnus

Copyright © 2022 Kirjoittaja & Gaudeamus

Gaudeamus Oy
www.gaudeamus.fi

Kansi: Jukka Aalto / Armadillo Graphics

KL 91.11 • UDK 931/939

ISBN 978-952-345-196-4

Painopaikka: Tallinna Raamatutrükikoja OÜ, Tallinna 2022

SISÄLLYS

JOHDANTO	15
<i>Kosmos, aurinko ja Niili</i>	15
<i>Faarao, Egyptin valtiat</i>	19
<i>Egyptin synty</i>	20
<i>Valtakunnat ja dynastiat</i>	22
<i>Tutankhamon, 18. dynastian hallitsija</i>	27
<i>Mika Waltari, Sinuhe egyptiläinen ja Tutankhamon</i>	29
1 HAUDAN JÄLJILLÄ	35
Oikea hauta löytyy	35
<i>Toiveiden täyttymys marraskuussa 1922</i>	35
<i>Arkeologian opissa poikafaaraon jäljillä</i>	37
<i>Davisin hämäävä löytö</i>	52
<i>Kärsivällisyys koetuksella</i>	58
<i>Oviaukko paljastuu</i>	63
Hautapaikka Kuninkaiden laaksossa	66
<i>Länsi-Theban kuolleiden kaupunki</i>	66
<i>Kuninkaiden laakson varhaiset kartoittajat</i>	72
<i>Kohti hautalaakson modernia kartoitusta</i>	77
2 ARKEOLOGI TYÖSSÄÄN	80
Haudan esikammio	80
<i>"Kuin oopperan takahuone"</i>	80
<i>Edessä käsittämätön urakka</i>	85
<i>Kaivauspaikan suojele ja dokumentointi</i>	87
Luksor kuhisi elämää	93
<i>Kansainvälisen huomion keskipisteessä</i>	93
<i>Tutankhamonin vetovoima</i>	95
<i>Luksorin näkymiä ennen ja nyt</i>	97
<i>Yleisöryntäys</i>	99
<i>Joulu 1922 Luksorissa</i>	102
Pääsy kuninkaalliseen hautakammioon	109
<i>Kullatut pyhäköt</i>	109
<i>Aarrekammio</i>	115

	<i>Painava sarkofagi</i>	123
	<i>Kultaiset arkut</i>	126
	Löytöjen ensiapuasema	130
	<i>Kenttälaboratorio nousee</i>	130
	<i>Eväitä viimeiselle matkalle</i>	139
3	FAARAO TUTANKHAMON	143
	Tutankhamonin muumio	143
	<i>Muumio paljastuu</i>	143
	<i>Tutankhamon kasvoista kasvoihin</i>	150
	<i>Lääketiede ja kuolinsyötökinta</i>	158
	Poikafaarao pukeutui valtaan	164
	<i>Prinssistä faaraoksi</i>	164
	<i>Kuninkaan kruunajaiset</i>	167
	<i>Kuninkaallisen vaatekaapin sisältöä</i>	178
	<i>Jalkineita ja asusteita</i>	184
4	TUTANKHAMONIN PERHE JA SUKU	190
	Esineet ja geenit puhuvat	190
	<i>Johtolankoja haudassa</i>	190
	<i>Faarao Amenhotep III:n ja kuningatar Tejen leposijat</i>	193
	<i>Kuka oli Tutankhamonin isä?</i>	200
	<i>Kuka oli Tutankhamonin äiti?</i>	203
	<i>Sisarien, veljien ja sisarpuolten ongelma</i>	208
	<i>Tutankhamonin ja Ankhesenamonin avioliitto</i>	210
	Suvun rakennusurakat thebassa	214
	<i>Isoisä monumenttimiehenä</i>	214
	<i>Muistotemppeli ja sen monumentit</i>	217
	<i>Karnakin ja Luksorin temppelien mysteerit</i>	221
	<i>Malkatan palatsi enteili uutta aikaa</i>	230
5	VAIN YKSI JUMALUUS	238
	”Aton on löydetty”	238
	<i>Amenhotep IV eli Ekhnaton perheineen Thebassa</i>	238
	<i>Talatat-rakennuskivet ja Gempaaton-temppeli</i>	242
	<i>Aton ainoaksi jumalaksi</i>	244
	Hovielämää auringonkehrän Amarnassa	251
	<i>Näky Atonin horisontin kaupungista</i>	251
	<i>Akhetaton, Ekhnatonin kaupunki Amarnassa</i>	257
	<i>Tutankhatonin lapsuus ja imettäjä Maja</i>	271
	<i>Asukkaiden ikä, terveys ja työläisten raskas elämä</i>	276
	<i>Tuliko Nefertitistä naisfaarao?</i>	278

6	USKON ENNALLEEN ASETTAJA JA VALTIAS	281
	Takaisin monijumalaisuuteen	281
	<i>Amonin valta palautuu</i>	281
	<i>Määräykset pystyktivissä</i>	283
	<i>Tutankhamon urakoi rakentajana</i>	290
	Tutankhamon imperiumin hallitsijana	293
	<i>Tutankhamonin vallan rajat</i>	293
	<i>Poikafaaraon taistelee</i>	299
	<i>Metsästysmaja sfinksin juurella</i>	303
	<i>Tutankhamon metsästää ja kalastaa</i>	304
	Diplomaattista vaihtoa ja kauppaa	308
	<i>Levanti, Välimeri, Anatolia ja Mesopotamia</i>	308
	<i>Amarnan savitauluarkisto</i>	312
	<i>Puntin kultaa ja lapis lazuli -kiveä</i>	321
	<i>Kauppareiteillä Kypros ja Kreeta</i>	322
	<i>Metallia ja lasiharkkoja</i>	328
	Afrikkalainen faaraon ja valkoinen Nefertiti?	333
	<i>Tutankhamonin identiteetti</i>	333
	<i>Kuningatar Teje ja hänen vanhempansa</i>	335
	<i>Oliko Tutankhamon ei-valkoinen?</i>	341
	<i>Nefertiti – ”kaunis on tullut”</i>	346
7	TUTANKHAMONIN KUOLEMA, SEURAAJAT JA PERINTÖ	350
	Kuninkaan kuolema	350
	<i>Seuraajana pappi Eje</i>	355
	<i>Lesken pakkoavioliitto</i>	357
	<i>Vallananastaja Horemheb</i>	361
	Tutankhamon maailmankiertueella	364
	<i>Löytöjen kulta-aika ja ”sankariarkeologit”</i>	364
	<i>Näyttelyt kiertävät maailmaa</i>	367
	Jälkivaikutus ja populaarikulttuuri	374
	<i>Egyptomaniasta tutmaniaan</i>	374
	<i>Faaraoiden kirous</i>	378
	<i>Muumion ja haudan 3D-tulostus</i>	379
	<i>Poikafaaraon historiallinen merkitys</i>	380
	<i>Tutankhamonin perintö</i>	383
	LIITE: LEVANTIN DIPLOMAATTISIA ONGELMIA	
	AMARNA-KIRJEISSÄ	385
	<i>Uskollisuuden vakuutuksia ja valituksia faaraolle</i>	385
	VIITTEET	395
	LÄHTEET JA KIRJALLISUUS	414
	HAKEMISTOT	438

TIETOLAATIKOT

Muinaisen Egyptin valtakunnat ja dynastiat	25
Arkeologisia ajoitusmenetelmiä	26
Uuden valtakunnan 18. dynastia	28
Tell el-Amarnan tekstilöytö	41
Kaivauksia Tell el-Amarnassa	42
Skarabeus, pyhä koppakuoriainen	43
Kartussi eli kuninkaallinen nimisoikio	44
Keramiikan kertomaa	45
Hyksojen arvoitus	55
Kaivauksilla 1920-luvun Lähi-idässä	59
Champollion antoi avaimet	64
Tuulesa valittavat kolossit	67
Pohjoismaalaiset Egyptiä mittailemassa	73
Suomalaiset muinaisen Theban hauta-alueita kaivamassa	79
Muinaisegyptiläisten kuolemanuskomuksia	81
Löytöjen dokumentointi	89
Muinaisia monumentteja kolmiulotteisesti	100
Carterin talo Länsi-Thebassa	101
Matkakertomusten ja salapoliisiromaanien näyttämö	103
Kolonialismin heijastuksia: seurapiiriskandaali ja melodraamaa	107
Miten Osiriksesta tuli kuolleiden valtakunnan kuningas?	112
Lordi Carnarvon ja kuolema	117
Suomalainen matkalla lordi Carnarvonin linnaan	121
Carnarvonin linnan yllättävä löytö	122
Hautalöytöjen konservointi	133
Kirjailija Axel Munthen vierailu	138
Suomalaisen keramiikkatutkimukset	141
Palsamointi ja muumiointi	146
Muumiotutkimus	154

Suomalaiset Lähi-idän muumioita tutkimassa	163
Faaraon ja kuningattaren kruunut	170
Kultainen valtaistuin ja rituaalinen voitelu	176
Ruotsalaisen korkeakoulun vaatejäljennökset	180
Faaraon alusvaatteet, kiltit ja tunikat	183
Koristautuminen ja kosmetiikka	188
Faaraon Ekhnatonin muumion tunnistaminen	196
Kuningatar Nefertitin kadonnut hauta	201
Kuningatar Kijan muumioarkun vaihdos	205
Keskokset haudassa	213
Sfinksit tuijottavat Nevan rantaa	219
Theban vuotuinen Opet-juhla	229
Amenhotep III:n hovin hautoja	235
Atonin aurinkohymni	246
Loistavan Atonin kultainen kaupunki löytyi	250
Kohtalokas matka Tell el-Amarnaan	255
Yllestä elämää palatseissa	261
Amarna-tyylin eleganssia	264
Amarnan hovin virkamiehiä	268
Kuninkaallinen ruokapöytä	273
Viiniruukkujen etiketit kertovat	275
Poikafaaraon hallinnon virkamiehiä	285
Ruotsalaiset Tutankhamonin louhosten jäljillä	292
Tutankhamon vieraskansojen alistajana	296
Tutankhamonin trumpetin ääni	302
Kuvien voima ja tuho	305
Suomalaistutkijat faaraoiden kuparikaivoksilla	309
Joosefin ja Mooseksen tarinat	310
Kirjoitusmateriaalit ja -välineet	314
Morsiamia diplomaattisena suosionosoituksena	319
Välimeren hylkylöytö	326

Kauppayhteyksiä Pohjoismaihin	331
Prinsessa Satamonin puutuolit	340
Faaraoiden muumioparaati	355
Carterin luentomatkat ja Ruotsin prinssi	366
Assuanin pato ja pohjoismaalainen hanke	371
Waltarin Sinuhen kaksi vuotta Simyrassa	388
Habirujen arvoitus	389
Jisreelin tasanko faaraoiden nautinta-alueena	391